

scheiden: de eerste klasse bestaat uit de onderhoudende, vroolijke en genoeglijke artisten, die er zich op toeleggen den lezer afleiding te bezorgen. Afleiding waarvan? Afleiding van zijn ervaringen met zichzelf en de wereld, afleiding van die bevreedende creatuur, die de mensch is voor zichzelf en anderen, in lijden en verblijden.

De tweede klasse bestaat uit schrijvers, die in plaats van den mensch uit den weg te gaan, er zich met nooit falende aandacht over buigen, hun blik zonder versagen kruisen met zijn blik, zijn hart en zijn geest peilen om door te dringen tot de ziel, waar al zijn ellenden en vreugden liggen geknoopt.

De Heer moet zijn getal van allen hebben. Ik denk er niet aan de schrijvers van ontspannings- en afleidingsliteratuur te verketteren. Daarvoor benijd ik de kinderen te veel, die tranen kunnen storten en het oogeblik daarna hun verdriet kunnen vergeten, omdat wat speelgoed of een bloem hen boeit. En ik beklaag wie in zich niets van het kind heeft gered.

Maar aangezien wij lachen en lijden, aangezien wij als vurige Don-Juans van de vrouwen houden, aangezien wij als magere Don-Quichottes de ruitelrijkheid en de rechtvaardigheid in stand houden, aangezien wij de grootheid van stammen en volken bouwen, aangezien wij in den mensch den vijand afslachten en altijd maar nieuwe redenen vinden om met eer en troost het leven te vergulden, aangezien wij liederlijk of met luister vereenzamen of aan de wereld verslaafd geraken, aangezien wij over onze smarten zegevieren en den ouderdom of zijn gezelschap, den dood, met aanvaarding of opstand ondergaan, om dit alles en nog veel meer willen wij het genoeg-en-de-ontspanning-op-tijd-ent-stond laten voor wat ze zijn en trachten slechts wáár te zijn, slechts oprécht, om het edelste van den mensch te belijden, zijn goed begrip, het klaar besef van wat hij is. En ik zou met ernst hier willen aan toevoegen: om te doorgronden hoe hij, met waardigheid en stijl, desnoods kan ondergaan, hoe hij zich boven zichzelf kan verheffen, of hoe hij eenvoudig zuiver menschelijk kan zijn.

De schrijver kan dat op vele manieren doen. Voor het gemak zal ik tegenover elkaar twee manieren stellen: de literatuur van het van buitenaf geobserveerde, de literatuur van het van binnen uit bewust gewordene. Ik zou daarbij ook de begrippen objectief en subjectief tegenover elkaar kunnen stellen. Het spreekt echter van zelf, dat iemand als Gerard Walschap, die al maar door over Teugelsen, Thijs Glorieus' en Houtekiets schijnt te schrijven, met al zijn persoonlijk belevingsvermogen zeer subjectief achter zijn personages aanwezig is. En het dunkt mij moeilijk vol te houden, dat al het landelijke volk dat door Cyriel Buysse van buitenaf werd bestudeerd, in geen deele iets heeft meegerekregen van zijn eigen gemoeds- en geesteskleur.